

---

# TÁJÉKOZTATÓ FÜZET

---

252.

**Az állami vagyon és az állami bíróságok választottbírósági  
eljárásbeli érintettségének aktuális problémái**  
(az MKIK Jogi Szekciójában elhangzott előadás alapján)

**Előadó:**  
**Varga István, Ph.D., dr. habil,**  
**tanszékvezető egyetemi docens,**  
**ELTE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék**



**JOGI SZEKCIÓ**

**Budapest, 2013. május 30.**

## *Hölgyeim és uraim!*

Ígéretünkhöz híven, az őszi kiadványunkkal egy időben, az alábbiakban közre adjuk Dr. Varga István, tanszékvezető egyetemi docens úr 2013. május 30-i előadását is.

VARGA ISTVÁN<sup>1</sup>:

**Az állami vagyon és az állami bíróságok választottbírósági eljárásbeli érintettségének aktuális problémái<sup>2</sup>**

### **1. A választottbíráskodás elfogadottságának rétegei és jelentősége**

Mind az alternatív jogvitamegoldás elsődleges eszközének, azaz a magánjogi (kereskedelmi) választottbírósági rendszernek, mind pedig az államnak érdeke, hogy a magánjogi jogviták választottbírósági elintézése a jogalkotás és az állami bírósági jogalkalmazás részéről megnyilvánuló lehető legnagyobb támogatás és koordináció, és természetesen ugyanakkor egy megfelelő minőségbiztosítás mellett valósuljon meg. Ennek megfelelően alakul a nemzetközi kereskedelemben mértékadó módon résztvevő, de tágabb körben is mindazon államok választottbírósági eljárásjoga és az azokhoz kapcsolódó nemzeti bírósági gyakorlat, amely államok az UNCITRAL Model Law alapulvételével alakították ki szabályozásukat. A támogatásra, koordinációra és a minőségbiztosításra való kiegyensúlyozott törekvés a mindenkori törvényszöveg felépítésében nyilvánul meg elsődlegesen. Ennek megfelelően tipikus a nemzetközi gyakorlatban az a szabályozás, amely a választottbírósági útra tartozhatóság (szubjektív és objektív arbitrabilitás) terjedelmét nagyvonalúan és lényegében a privátautonóm cselekvés határaival azonosan határozza meg. Tipikusnak mondható ezért, hogy a magánjogi jogviszonyok alányává váló jogalanyok (akár az állam, annak szervei illetőleg annak meghatározó vagy kizárólagos részesedésével működő vállalatok) minden további nélkül derogálhatják az állami bírósági jogvitarendezést és kiköthetik privát bíróság, azaz akár ad hoc, akár institucionális választottbíróság eljárását olyan jogvitákban, amelyeknek tárgyáról a magánjog szabályai szerint szabadon rendelkezhetnek. A támogatás és koordináció további megnyilvánulása általában a választottbíróság eljárása során nyújtott sokrétű jogsegély. Tág értelemben ide tartozik a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása érvényes választottbírósági kikötés esetén, az eljáró választottbíróság megalakítása során nyújtott jogsegély, az ideiglenes jogvédelem területén nyújtott állami bírósági jogsegély, valamint a bizonyítási eljáráshoz nyújtott jogsegély. A támogatás, a koordináció és a minőségbiztosítás közös határán található végül a pozitív hatásköri döntés állami bírósági felülvizsgálata, a választottbíróság ítéletének állami bírósági ítélethez fűződő jogerőhatással való ellátása és ennek megfelelő végrehajtási jogcímként való definiálása, végül a szűk körben megvalósuló specifikus jogorvoslat az érvénytelenítési per alakjában. Ezekhez a szabályozókhoz járul ideális esetben a favor arbitri talaján álló állami bírósági joggyakorlat, amely nem utolsó sorban a

<sup>1</sup> Varga István, PhD, dr habil, tanszékvezető egyetemi docens, ELTE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék.

<sup>2</sup> A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. A szöveg nagyrészt követi az előzményétül és alapjául szolgáló, az MKIK Jogi Szekciójában megtartott előadás szabadabb stílusát.



választottbíráskodáshoz fűződő nemzetgazdasági érdeket felismerve teremt egyensúlyt a neki szánt támogató és minőségbiztosító funkció között.

A jelzett egyensúlyi viszonyrendszer mind a jogszabály, mind pedig az ahhoz kapcsolódó bírósági gyakorlat szintjén rendkívül érzékeny. Az egyensúly tipikusan megbomolhat a (szubjektív és/vagy objektív) arbitrabilitás indokolatlan szűkítésével, valamint a kifejezetten kivételes jogorvoslati eszköz (érvénytelenítési per ill. annak analógiájára a végrehajtás-megtagadási okok) tartalmilag rendes perorvoslattá való kvalifikálásával. Az előbbi esetben elsikkadnak azok a jogi, kulturális és gazdasági érvek, amelyek az állami rendes bírósági per derogálhatóságát végső soron legitimálják: a mindenkor külföldi fél idegenkedése a belföldi fél saját állami fórumától, az állam perbeli részvétele esetén az idegenkedés a jogvita ugyanazon állam képviselője általi eldöntésétől, valamint az adott jogvitára szabott tényleges döntéshozói szakértelem felek által definiált paraméterek szerinti adottsága. Az utóbbi esetben pedig, tehát lényegében az érvénytelenítési per fellebbezési résztartalommal való feltöltése esetén, szintén nem tud ténylegesen érvényesülni az állami bírósági eljárás privátautonóm derogálása, hiszen az állami jogorvoslati fórum tág tartalmi döntéshozatali jogot kap. Az egyensúly megbontása egy sor kedvezőtlen hatást vált ki, amelyek közül kiemelendő a nemzetközi befektetésvédelmi környezet elbizonytalanodása és az előrelátható igényérvényesítési lehetőség, és ezzel végső soron a jobbiztonság elrelativálódása.

Az alábbiakban kiemelt szimptomatikus példák arra engednek következtetni, hogy Magyarországon mind a jogalkotás, mind pedig a jogalkalmazás elmozdult a fent leírt egyensúly nem kis veszélyeket rejtő megbontása irányába.

## 2. A választottbíráskodást érintő jogszabályi környezet legújabb változásai

2011 májusában, az Országgyűlés által T/3522. számon tárgysorozatba vett törvényjavaslattal vette kezdetét, majd szeptemberben a T/4276. számon tárgysorozatba vett javaslattal vett új lendületet az a jogalkotási folyamat, amely végül újabb – és az eredetiekhez képest kétség kívül jelentősen átalakított – tervezetek elfogadásával 2012. első felében azzal zárult, hogy a hatályos magyar szabályozás, nemzetközi összehasonlításban párját ritkítva szűkíti a választottbírássági út kiköthetőségét.

Az eredeti törvényhozói elképzelés szerint a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: Vbtv.) a szubjektív és az objektív arbitrabilitás vegyes korlátozását valósította volna meg azzal, hogy a kiemelt jelentőségű polgári perekben (400 millió forint pertárgyérték fölött) kizárta volna a választottbírássági eljárást olyan ügyben, amelyben „bármelyik fél a Magyar Állam, helyi önkormányzat, költségvetési szerv, központi államigazgatási szerv, illetve közvetlenül vagy közvetetten ezek többségi tulajdonában vagy vagyonkezelésében, illetve többségi befolyásában álló gazdálkodó szervezet.”

Ez a módosítás lényegében kizárta volna, hogy a fent említett szervek 400 millió forintot meghaladó pertárgyértékű ügyei választottbírásság elé kerüljenek, amit a közvagyon kiemelt védelmével indokolt az előterjesztő. Ezen cél valóban minden



eszközzel támogatandó, ám az említett módosítás ebben a formában az alábbiak szerint semmiképpen sem szolgálta volna az elérni kívánt célt:

Az elérni tervezett jogpolitikai cél, mindenfajta „káros mellékhatás” nélkül, az előterjesztés időpontjában hatályos jogszabályi környezetben, a Vbtv. módosítása nélkül is biztosítható lett volna. A nemzeti vagyoni magasabb szintű védelme leginkább azzal garantálható ugyanis, ha a szerződő állami szereplő a szerződéses jogviszony létesítésekor egyedileg határozza meg a vitarendezés alkalmazandó módját a szerződéses partnerrel egyetértésben. Az állami szereplőnek magánjogi aktorként módjában áll az alternatív vitarendezési módokat akár el is vetni, vagy a szerződéses tárgyalások eredményeként a vitarendezés eljárási szabályainak megalkotásával, illetve a jogvitát eldöntő személyek kijelölésével a vitarendezési eljárást az adott jogviszonyhoz illeszkedő módon individuálisan meghatározni. Az állami szereplők körében szervezati irányítási és felügyeleti eszközökkel minden további nélkül biztosítható, hogy a szerződő állami szereplők a vitarendezési eljárásnak mindig a leginkább hatékony módját válasszák. Ennek keretében adminisztratív eszközökkel, belső utasításokon keresztül, a hatályos jogszabályi környezetben is megtiltható az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazása, kikötése – beleértve a választottbírósgot is. Másrészt viszont anticipált pertaktikai/igényérvényesítési stratégiai hiba lenne a választottbírósgai út állami szereplők felé történő általános kizárása, ugyanis esetről esetre dönthető csak el az adott ügy körülményeinek mérlegelése során, hogy nem éppen a választottbírósgai út nyújt-e kedvezőbb vitarendezési feltételeket az állami/önkormányzati szereplő részére. Prognosztizálható például egy ilyen előny egy olyan – a törvényalkotó által láthatólag kevésbé szem előtt tartott – esetre, amikor az állami szereplőnek van igénye külföldi befektetővel szemben, tehát felperesi pozícióban lenne az állami szereplő. Alapvető szabályként ilyenkor a választottbírósgai út kizártsága miatt újra szerephez jutó joghatósági szabályozók miatt a külföldi alperes államának bíróságai előtt kellene perelni (*actor sequitur forum rei*), tehát idegen állami bíróságok előtt. A törvényalkotó pedig ezt feltehetőleg éppúgy (ha nem még inkább) elkerülendőnek tartotta, mint a választottbírósgai utat.

A fentiekhez járul, hogy a nagyberuházások joga tipikusan olyan jogterület, ahol a választottbírósgai út kikötése történetileg és nemzetközileg elismert módon a mindenkori tranzakció integráns része. A nagyberuházások olyan polgári jogi jogviszonyokat ölelnek fel, amelyekben a felek a jogaik és kötelezettségeik felett szabadon rendelkeznek, azaz az azokat érintő jogvitáikat fogalmilag szabadon választottbírósgai útra terelhetik. E kitétel tipikusan integráns részét képezi az ilyen beruházásokkal kapcsolatos szerződéseknek. Ennek lehetősége, azaz a mindkét fél által kiszámítható, jól kalkulálható vitarendezési út igénybevétele hiányában statisztikailag kimutatható módon számarányában csökken és egyúttal drágábbá, valamint egyéb tartalmi feltételeiben a befogadó állam számára kedvezőtlenebbé válik a szerződéskötés az érintett körben.

A választottbírósgai kikötések törvényből fakadó mellőzése nem eredményezi továbbá automatikusan a magyar bíróságok joghatóságának megalapozását sem. A választottbírósgai kikötés lehetősége sok esetben éppen az ún. „kiemelt jelentőségű



ügyekben” garantálta azt, hogy a felek úgy „szerződjenek ki” a magyar rendes bíróságok eljárása alól, hogy az esetleges vitás kérdések rendezését mégis Magyarországon, magyar testületek (kamarák által működtetett), választottbíróság előtt végezzék. A választottbírósági kikötések alkalmazásának fő oka, hogy a jellemzően külföldi befektető túlzott kockázatként tekint a számára idegen, csak jelentős erőforrások igénybevétele által átlátható belföldi állami rendes bírósági rendszer alkalmazására. Ez különösen jelentősen érvényesül, amikor a szerződő fél és ezzel az egyik potenciális peres fél a befektetést befogadó állam. Ezen a viszonyuláson a választottbírósági kikötés lehetőségének hiánya önmagában nem változtat. A külföldi befektetők továbbra is keresni fogják a vitarendezésnek a felek számára egyenlő esélyeket kínáló formáit. Fennáll a veszélye annak, hogy a külföldi szerződéses partnerek választottbírósági kikötési lehetőség hiányában törekedni fognak külföldi székhelyű választott-, illetve állami bíróságok eljárásának, illetve joghatóságának kikötésére. Tovább menve: ilyen kikötések hiányában is a hatályos joghatósági szabályok (Nmjtv. 54. §, Brüsszel-I. Rendelet 2. cikk) az esetek tetemes részében automatikusan is külföldi joghatóságra fognak mutatni. E gyakorlat eredményeként a törvényjavaslat jogpolitikai céljával ellentétesen, a magyar bíróságok térnyerése helyett éppen a külföldi fórumok előretörése prognosztizálható.

A fent említetteken kívül további alkotmányos, nemzetközi és európai jogi aggályok is felmerültek a törvényjavaslattal kapcsolatban<sup>3</sup>, amelyeket – a fent említett szempontokkal együtt – felismerve a jogalkotó végül elállt a nevezett törvényjavaslatok eredeti formában való elfogadásától.

A jogalkotási folyamat azonban végül a szakma várakozásaival szemben mégsem zárult le itt. A jogalkotó mind a belföldi, mind pedig a külföldi érintetteket némileg meglepve a 2011. december 23-án elfogadott, december 30-án kihirdetett és az itt releváns részében 2012. január 1-jén hatályba lépett nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. sarkalatos törvény záró rendelkezései között található 17. § (3) bekezdésével nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló paradigmaváltást valósított meg. A törvény elnevezésében megjelenő – megkérdőjelezhetetlenül helyes – célt az annak elérésére még érintőlegesen sem alkalmas, arbitrabilitást korlátozó szabállyal kívánja elérni: „Magyarország határa által körbezárt területen lévő nemzeti vagyonra vonatkozó polgári jogi szerződésben a nemzeti vagyonnal rendelkezni jogosult irányadóként kizárólag a magyar nyelvet, valamint a magyar jog alkalmazását, és jogvita esetére kizárólag a magyar bíróság – ide nem értve a választottbíróságot – joghatóságát kötheti ki. A nemzeti vagyonnal rendelkezni jogosult e jogviták eldöntésére választottbírósági eljárást nem köthet ki.” E törvényhellyel szemben változatlanul érvényesek a fentebb kifejtett és a törvényalkotási folyamat korábbi fázisaiban előhozott szakmai érvek. Kiemelendő különösen is ennek a szabálynak egy a választottbírósági út 2012. január 1-jét követő kiköthetőségének kizártságán túlmutató, legalább ilyen súlyú, immanens kihatása: Az arbitrabilitás nemzeti vagyon, mint pertárgy körében történő kizárása olyan választottbírósági ítéletek magyarországi elismerésére és végrehajthatóságára is negatív kihatással lesz, amely ítéletek a törvény hatályba lépése előtt még a tilalom hiányában

<sup>3</sup> Vö.: KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné: Választottbírók Könyve, Budapest 2012, 190-196. oldal



kikötött választottbíróági eljárások eredményeként születnek a jövőben. A szabály e hatása nyilvánvalóan tovább ronthatja a Magyarországra érkező befektetői hangulatot. A vonatkozó végrehajtási jogi szabályokból ugyanis egyértelműen az következik, hogy az exequatur területén a szabály időbeli és térbeli korlátok nélkül magyarországi végrehajthatatlanságot eredményez: magyar választottbíróági ítéletek esetén a Vbtv. 59. § a) pontja értelmében a bíróság megtagadja a választottbíróági ítélet végrehajtását, ha úgy ítéli meg, hogy a vita tárgya a magyar jog szerint választottbíróági útra nem tartozik. Ugyanilyen szabály érvényesül a külföldi választottbíróági ítéletek magyarországi végrehajthatóságának megítélése körében. Az 1962. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény V. Cikkének 2. a) pontja értelmében a külföldi választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kérik (esetünkben Magyarország), megállapítja, hogy ennek az országnak a joga szerint a vita tárgya választottbírói útra nem tarthat. A választottbírói útra tartozhatóság hiányának megítélésére pedig mind a Vbtv., mind a New York-i Egyezmény esetében a végrehajtás kérelmezésének időpontja az irányadó.

Az immár hatályos jogszabályi korlátozás egy egyértelmű szimptomája a választottbíráskodás támogatásától eltávolodó, „disfavor arbitri”-ként is jellemezhető etatista szemléletnek, amely igen erősen a bevezetőben jelzett kényes egyensúly megbontásának irányába hat. Annak a reménynek a kifejezésre juttatása mellett, hogy Magyarország rövidesen ebben a tekintetben visszatér a meghatározó nemzetközi és külföldi szabályozók normatartalmához – amelyek egyébként teljes fedésben vannak saját, magyar jogi tradícióinkkal is – nem szabad elhallgatni néhány olyan előzményt, illetőleg specifikus magyar választottbíróági eljárásjogi adottságot, amelyek függetlenül az itt leírt jogalkotási folyamattól és annak előzetes végeredményétől már korábban is etatista irányban torzították a nemzetközileg elfogadott, tág értelemben vett favor arbitri elvet. Ez a tendencia már korábbi, folyamatosan érvényesülő és a hazai jogászság által komolyan még meg nem kérdőjelezett jogszabályi tabukban, illetőleg helyenként szintén az etatizmus irányába mutató bírósági (ideértve a Kúriai és Alkotmánybírósági) jogalkalmazásban öltött testet. Az alábbiakban ezek – kizárólag példálózó – felvillantására kerül sor. Ezen szimptomatikus példák azt mutatják, hogy a jelen pontban bemutatott jogalkotási folyamat messzemenően nem előzmény nélküli. Annak etatista tartalma sokkal inkább már régen jelen van – ha nem is tudatosan – a hazai jogalkotó és jogalkalmazó gyakorlatban.

### 3. Az etatista szemlélet régi gyökerei jogszabályi szinten

A fentiekben említetteknek megfelelően nem minden előzmény nélküli a 2011-2012 fordulóján lezajlott jogalkotás arbitrabilitás korlátozásában megnyilvánuló etatizmusa. Az UNCITRAL Választottbíróági Eljárási Modell törvény átültetését megvalósítani hivatott Vbtv. 46.§ (3) bekezdése már megalkotása és hatálybalépése (1994) óta tartalmazza azt a szabályt, mely szerint nemzetközi választottbíróági ügyekben – ha törvény eltérően nem rendelkezik – állandó választottbíróágként a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett



szervezett állandó választottbíróság jár el. Az MKIK Választottbíróságának ilyen törvényi privilegizálása már a törvény keletkezése idején is kizárólag gyakorlati, semmiképp sem dogmatikai érvekkel volt legitimálható. A legfontosabb gyakorlati érv az volt, hogy a megelőző évtizedek alatt felgyülemlett, más intézmények által nehezen pótolható tapasztalatra és a kamarai választottbíróság megszilárdult gyakorlatára támaszkodva lehet nagyobb fokú ítélkezési minőségbiztosítást elérni. Ha ezen – akkoriban vitathatatlan – gyakorlati érven túl azonban a szabályozást dogmatikailag értelmezzük, akkor megmutatkozik, hogy itt nincs másról szó, mint egy „választottbírósági kizárólagos illetékességi” szabályról. A jogalkotó számára – egy magától értetődőnek tűnő etatista szemlélettől vezérelve – láthatólag nem vált az tudatossá, hogy a választottbíráskodás kikötése a tisztán privátautónóm cselekvés alapján megvalósuló „kiszereződés” az állami igazságszolgáltatási rendszerből. A „kiszereződés” alapvető és központi célja, hogy a döntéshozó fórumot, annak minden minőségi jellemzőjét, az összetételtől az eljárási részletszabályokig, a felek maguk határozhassák meg. Az állami bírósági szervezetrendszerből való kiszereződés, azaz az állami bíráskodás, mint olyan, általános derogálása nem jelent mást, mint a teljes joghatósági, hatásköri és illetékességi szabályrendszer kikapcsolását. A felek e szabályozók hatóköréből lépnek ki a választottbírósági kikötéssel, az állam pedig ezt a kilépést elfogadja a választottbíráskodás jogszabályi elismerésével. Az államilag elismert – és ideális esetben ösztönzött – privátautónóm döntés utólagos keretekbe szorítása egy az állami bírósági szervezetrendszerre emlékeztető kizárólagos illetékességi szabállyal azt jelenti, hogy a jogalkotó nem veszi komolyan a privátautónómiát. Ellenkezőleg: egy a saját bírósági rendszerének paradigmájáról mintázott illetékességi szabállyal „utánanyúl” a feleknek, és ezzel elrelativálja, illetőleg központi részében semmissé teszi a privátautónóm fórumválasztási jogot, ami a választottbíráskodás értelme. A szabályozás idestova két évtizede változatlanul hatályos, kordokumentumot szolgáltatva ezzel a választottbírósági eljárás magyar szabályozásának mélyen gyökerező etatizmusára.

#### **4. A választottbíráskodást érintő állami bírósági gyakorlat**

A választottbíráskodás jogrendszerbeli elfogadottságának rétegei között a jogalkotás mellett meghatározó jelentőségű a bírósági jogalkalmazás. Így kifejezetten a favor arbitri talaján álló jogszabályi környezet sem képes a tényleges elfogadottságot biztosítani, ha a privát, alternatív jogvitaelintézési módnak az állami bíróságok ellenséges hozzáállásával kell megküzdenie. Fordítva pedig, egy kiegyensúlyozott, együttműködésben és kölcsönösségben gondolkodó bírói kar nagyban hozzásegítheti a választottbíráskodást a társadalmi-jogrendszerbeli elfogadottság magasabb fokához. Az a bevezetőben is már részben előre jelzett tény, hogy a magyar jogalkalmazási gyakorlat hajlamos inkább a negatív irányba való elmozdulásra, több felsőbbbírósági döntvény tartalmával is alátámasztható. Ezek közül itt – hasonlóan a jogalkotási szint problémáinak csupán példálózó jelzéséhez – csak egy kerül kiemelésre. A 2003. 506 számon közétett határozatában a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy „a fizetési meghagyásos eljárás – fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelemmel induló – nemperes eljárás. Az idézett jogszabályi rendelkezések megfelelő értelmezésével az állapítható meg, hogy a peres eljárás helyett választottbírósági eljárást kikötő felek az általános szabályok szerinti



nemperes eljárás igénybevételenek a lehetőségét jogszerűen ki sem zárhatták volna. Az elsőfokú bíróság ezért a választottbírói eljárás kikötésére alapítva lényeges eljárási szabályt sértve utasította el – a Vbt. 8. §-a (1) bekezdésére alapítottan – a jogosultnak a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmét, az adott esetben ugyanis van helye bírósági eljárásnak. A Legfelsőbb Bíróság az előzőekből következően az elsőfokú bíróság végzését a Pp. 259. §-a szerint irányadó Pp. 252. §-a (2) bekezdésének értelemszerű alkalmazásával hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot a fizetési meghagyásos eljárás folytatására utasította.<sup>4</sup> A döntésben ugyanaz az etatista szemlélet jelenik meg, mint a fentebb ismertetett jogalkotásban. A legfelsőbb bírói fórum – ellentétben a dogmatikailag kifogástalanul döntő elsőfokú bírósággal – figyelmen kívül hagyja az alternatív vitarendezés, a választottbírói eljárás lényegadó ismérvét: a felek azon ügyleti akaratát, hogy a jövőben felmerülő jogvitájukat az állami igazságszolgáltatási rendszeren kívül akarják kihordani. Ez – a választottbírói kikötésben (szerződésben) megnyilvánuló – ügyleti akarat logikailag kényszerítő módon arra (is) irányul, hogy az állami igazságszolgáltatási szervezetrendszeren belül érvényesülő eljárás- és ügyelosztási vagy egyéb feladat-allokációs mechanizmusok az ő ügyükre ne kerüljenek alkalmazásra. Az állami igazságszolgáltatás választottbírói klauzulával történt kizárása per definitionem kizárja azt is, hogy az állami igazságszolgáltatási szervek közötti viszonyra megállapított hatásköri, illetékességi szabályok érvényesüljenek. Ilyen értelemben a Legfelsőbb Bíróság idézett határozata – megint csak egy magától értetődőként kezelt etatista szemlélettel – funkcionálisan ugyanazt teszi jogalkalmazási szinten, mint a Vbtv. 46.§ (3) bekezdése: a felek privátautonóm ügyleti akaratát áttörve visszahúzza őket abba a jogvitamegoldási paradigmába, amelyből – éppen a Vbtv. által megengedett módon – kiszereztek.

A helytelen bírósági jogértelmezéssel szemben immár a logikailag egyetlen helyes megítélést tükrözi – de helytelen megközelítéssel és nyilvánvalóan még mindig a Legfelsőbb Bíróság félreértéséből kiindulva – a Polgári perrendtartás új 314. § (3) bekezdésében foglalt – „nagyvonalúan” megengedő – utolsó fordulat, amely megállapítja, hogy a fizetési meghagyásos eljárás kötelező jellege (vö. Pp. 314. (1) bek.: egymillió forint lejárt pénzkövetelés-értékig) az igény választottbírói eljárásban történő érvényesítését nem zárja ki. A szabály ennyiben feltehetőleg a választottbírói eljárás téves kvalifikálásán alapul, ezért értelmetlen és nem is alkalmazható. A választottbíráskodás és a fizetési meghagyásos eljárás egymáshoz való viszonyában nem eljárástípusok alternatívitásáról van szó. Választottbírói kikötés esetén az állami (tagállami) polgári bírósági igazságszolgáltatás (így többek között a fizetési meghagyásos eljárás) generális kizárására kerül sor. Miután a felek – megengedett módon – jogvitájuk eldöntését elvonják az állami igazságszolgáltatástól, perjogi dogmatikailag és logikailag föl sem merülhet, hogy egy az állami igazságszolgáltatási rendszeren belül, az ott definiált eljárástípusok egymás közötti viszonyában érvényesülő kizárólagossági szabály bármilyen kihatással legyen a rendszeren kívül álló választottbíráskodásra.

<sup>4</sup> Ezt a végkövetkeztetést megerősítette a Legfelsőbb Bíróság 2005. október 12-i Tanácselnöki Értekezlete is: „Az érvényes választottbírói szerződés hatálya nem zárja ki, hogy a választottbírói kikötéssel érintett jogvitából eredő igényét bármelyik fél fizetési meghagyás útján érvényesítse.” Az értekeztet emlékeztetője megjelent: BH 2006. évi 1. számában.



Az ismertetett példán túl egy általános tendencia érdemel még említést, amely hasonlóan az előzőekhez a választottbíráskodás egyensúlyi viszonyainak és ezzel integritásának megbontása irányába hat. Ahogyan az fentebb kifejtésre került, az egyensúlyi viszony állami bíróságok részéről történő megbontásának veszélye leginkább az érvénytelenítési per rendes perorvoslati (fellebbezési) tartalommal való megtöltése útján megvalósuló felvizeződése esetén áll fenn. Az utóbbi néhány évben láthatóvá válik egy – a Vbtv. hatályba lépése utáni években még elképzelhetetlennek tartott – tendencia, amely a Vbtv. 55. §-ában foglalt érvénytelenítési okok egyre liberálisabb kezelését mutatja. Éves szinten statisztikailag mérhetően megnőtt az érvénytelenített választottbírási ítéletek száma, és ami még elgondolkodtatóbb, az érvénytelenítések többször a nehezen megfogható közrendi klauzulára, vagy nehezen verifikálható választottbírói összeférhetlenségi szabályokra lettek alapozva (így például egy potenciális – de az adott választottbíró által csekély jelentősége miatt a felek elé nem tárt – kizárási okot értékelt a feltáratlanság miatt olyan súlyosnak a bíróság, hogy az alapjául szolgálhatott egy érvénytelenítési döntésnek, annak ellenére, hogy a bíróság feltehetőleg tudta, hogy a választottbíró kizárására irányuló indítvány elutasításra került volna a nemzetközi gyakorlatnak és standardoknak megfelelően<sup>5</sup>). E tendenciával szemben a nemzetközi gyakorlatban általánosan elismert, hogy az érvénytelenítési kereset egy teljesen kivételes, az eklatáns eljárási jogsértések kiküszöbölésére szolgáló eszköz, amely – éppen a jogerőt áttörő jellegére is tekintettel – nagyon óvatosan kezelendő és semmiképp nem valósíthat meg rendes perorvoslati funkciót, de azon túl általános igazságérzet-kielégítési igények kielégítésére sem alkalmazható.

A felek állami bírósági szabályozók közé történő visszaterelése egyrészt, az érvénytelenítési okok nagyvonalú kezelése másrészt jogalkalmazási szinten ugyanarra az eredményre vezet, mint az etatista választottbírási eljárási jogalkotás: az eljárásjogi jogbiztonság relatívvá válásához és az ezzel gazdasági összefüggésben szükségszerűen együttjáró befektetői elbizonytalanodáshoz Magyarország, mint befogadó állam vonatkozásában.

## 5. A választottbíráskodás értelmezése az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Végül megállapítható, hogy az eddigiekben kimutatott etatista, és ezért a választottbíráskodás lényegét félreértelmező gondolatvilág az alkotmánybírási gyakorlatban is meghatározóan jelen van. Az Alkotmánybíróság működésének megkezdése óta egy egyértelmű, töretlen, de helytelen álláspontot foglalt el a magánjogi választottbíráskodással kapcsolatban.<sup>6</sup> Ezen gyakorlata szerint az Alkotmánybíróság az egyértelműen nem állami eredetű döntésnek számító magánjogi választottbíráskodások határozataival, illetőleg az azokkal szemben csak nagyon szűk keretek között

<sup>5</sup> INTERNATIONAL BAR ASSOCIATION, *a nemzetközi választottbírási eljárásokra kidolgozott irányelvek*, (IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration) közölve az Európai Jog 2008/2. számának 34-43. oldalán. Vö. ehhez: A Fővárosi Törvényszék Gfv.X.30.141/2010/24. számú határozata (a határozat azonosítója: 1-H-GJ-2010-161) és Peter SCHLOSSER, *Das Recht der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit*, Tübingen, 1975. 454. oldalt követő oldalak, különösen a 460. oldal, 464. bekezdés.

<sup>6</sup> Vö. részletesen: VARGA István, „57.§ [Bírási eljárási garanciák] 6.1.5.10 Magánjogi választottbíráskodás” fejezete alapján. In JAKAB András (szerk.), *Az Alkotmány kommentárja*. Budapest, 2009. 2119-2120. oldal



rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőséggel kapcsolatban alkalmazza a korábbi Alkotmány 57.§ (5), illetve jelenleg már az Alaptörvény XXVIII. Cikk (7) bekezdésében meghatározott mércét. Megállapítható azonban, hogy a jogorvoslati jog, mint alapjog az állammal szembeni garancia, orvoslási lehetőség az állami szervek jogsértéseivel szemben. Ezzel szemben az Alkotmánybíróság a 604/B/1990. AB határozat óta a jogorvoslathoz való jog önrendelkezési jogból fakadó lemondhatóságából kiindulva legitimálja azt a szabályt, mely szerint a felek a választottbírói kikötéssel egyben lemondanak a rendes jogorvoslat jogáról. Az Alkotmánybíróság a kezdetek óta töretlenül követi abbéli gyakorlatát, hogy a választottbírói eljárások sajátosságait az Alkotmány 57.§ (1) és (5) bekezdése alapján támadó indítványokat a szerződési szabadságra és az említett alapjogok negatív oldalára, azok lemondhatóságára hivatkozva utasítja el. Egyértelműen téves az Alkotmánybíróság okfejtése. Az alapjogról való lemondás lehetősége tényleg következik a szerződési szabadságból, ez az érvelés azonban csak az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében (Alaptörvény XXVIII. Cikk (1) bekezdésében) foglalt bírósághoz való fordulás jogával szemben állja meg a helyét. A választottbírói kikötéssel ugyanis a felek úgy döntenek, hogy jogvitájukat nem az állami bírósági szervezetrendszeren belül, hanem azon kívül álló „privát bírósági” eljárás útján kívánják rendezni. Ezzel a döntésükkel ténylegesen lemondanak az Alaptörvény által biztosított bírósághoz való fordulás jogáról, ugyanis az Alaptörvény értelemszerűen csak az állami bíróságokról beszélhet. Abban a pillanatban azonban, amint e lemondás útján a jogvita eldöntése az állami bírósági szervezetrendszeren kívül kerül, már nem alkalmazhatók az Alaptörvény „bírói” (illetve hatósági) eljárásokra és határozatokra vonatkozó rendelkezései. Másként fogalmazva: az Alaptörvényben említett „bírói” kifejezés logikusan megáll az állami bíróságoknál, és tartalma, szabályozási köre értelemszerűen nem fogja át a nem állami bíróságokat, amelyekhez éppen az állami bírósághoz való fordulás jogáról való lemondás útján került az ügy. A választottbírói eljárásnak immanens eleme a jogorvoslat hiánya, de továbbmenve: ez a meg nem lévő jogorvoslat nem az a jogorvoslat, amelyről az Alaptörvény XXVIII. Cikk (7) bekezdése beszél. Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatának megváltoztatásával az indítványok elutasításakor azt kellene tehát konzekvensen kimondani, hogy az Alaptörvényben foglalt jogorvoslathoz való jog nem hozható alkotmányos összefüggésbe a választottbírói eljárással, az ott kizárt, illetve korlátozott jogorvoslattal. A korábban elmondottak fényében talán nem meglepő már a jelen utolsó alpont végkövetkeztetése: az az értelmezés, amellyel az Alkotmánybíróság töretlenül a jogorvoslati jog adottságából de/és lemondhatóságából vezeti le a fellebbezés választottbírói eljárásbeli hiányának legitimitását, itt is egy alapvetően etatista gondolatmeneten nyugszik.

## 6. Összegzés

A magánjogi választottbíráskodással kapcsolatban mind a hatályos eljárásjogunkban, mind az ehhez kapcsolódó rendes bírósági jogalkalmazásban, mind pedig az alkotmánybírói gyakorlatban félreismerhetetlenül és meghatározóan jelen van egy etatista, paternalisztikus szemlélet. E szemlélet pozitív-jogi és jogalkalmazásbeli megnyilvánulásai összegegyeztetetlenek mind a választottbírói eljárás tradicionális dogmatikájával, mind az ezen nyugvó hatályos nemzetközi és külföldi szabályozókkal. Az



összeegyeztethetlenség Magyarországot egy rossz értelemben vett unikális jogrendszer színében tünteti fel, ami pedig kimutatható gazdasági versenyhátrányokat idéz elő. Az érintett eljárási jogterület nagy mennyiségű felhalmozott nemzetközi tapasztalataira, valamint nemzetközi harmonizáltságára tekintettel megoldást jelenthet a Vbtv. és a kapcsolódó pontszerű jogszabályi rendelkezések újrakodifikálása, amelyre talán nem is olyan gyorsan visszatérő alkalmat nyújthat az új Polgári perrendtartás kodifikációja.<sup>7</sup> Az itt kimutatott és további jogszabályi problémák következetes kiküszöbölésével a jogalkotó egyidejűleg egyértelmű iránymutatást adna a jogalkalmazó számára is.

---

<sup>7</sup> Vö. 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat a polgári perjogi kodifikációról.



## Varga István

---

**Von:** Forbát Katalin <forbat.katalin@mkik.hu>  
**Gesendet:** Donnerstag, 7. November 2013 09:37  
**An:** Varga István  
**Betreff:** RE: jogi füzetek

Tisztelt Tanszékvezető Úr!

Köszönettel megkaptam a jogi szekciós előadás anyagát, amelyet a kiadvány következő számában meg fogunk jelentetni.

Üdvözlettel:

Forbát Katalin

MKIK Jogi Szekció Titkárság

tel: 474-5154

[forbat@mkik.hu](mailto:forbat@mkik.hu)

---